

אויגינגו *

- 1 עמוק איִשם בטחב ג'ונגל,
 על פני בצות הד'אבאצ'יקו,
 ליד נהר שחור־מים צ'ונגו,
 בעמק העגוג אמיקו —
- 5 שם חי ישיש, שמו גוטאמינגו,
 שם גר ישיש, שמו גוטאמינגו.
 אוכל הוא נחשים בני־מאה,
 ביצ־צפור, תולע וגם צפרדע,
 דגים שעניניהם כעין הירק,
- 10 סנאים מעופפים אלי צמרת,
 גם עכברים המספרים בחן ודעת,
 ואף קופים מקללים זקנים בארס לעג.
 פי נעורים שמחים כלל לא היו לו
 לגוטאמינגו הזקן — כי כך קראו לו.
- 15 מחיק בצות נולד קמוט מזוקן,
 ישיש ממש עם עצמות כפופות כהוגן,
 שרואותיו עיני צפרדע מקרקרת,
 רגליו — רגלי־מקלות של חסידה בוגרת,
 ידיו — כנחשים המתפתלים בשנים,
 20 ושערו — ככליל אפור בלו שמיר נשית.
 עומד במים וישן הוא גוטאמינגו,
 ואם הולך, כל הקופים כבר לועגים לו:
 — ראו נא, גוטאמינגו כאן פוסע!
 בולעץ זקן ומבלבל, דבר אינו יודע!
- 25 והסנאים השוכבים קולעים הפלא ופלא
 אצטרבלים לתוף ראשו ואגוזים כאלה.

* את הפואימה 'אויגינגו' כתב לייזר וולף המשורר בוויילנה, והוציאה לאור בהוצאת 'גער־אנגל' (מאבק) ב־1936, בדמות חוברת דקה בת 16 עמודים מודפסת כולה באותיות לאטיניות. לא עלה בידינו למצוא את החוברת המקורית, גם לא צילום ממנה. את הטקסט ביידיש, בכתיב רגיל, קיבלנו מידי ההיסטוריון ואמן־הארכיון של מורשת וילנה היהודית ליחצר ראן ז"ל מניו־יורק.

- ורק זקן־אריות, ארי אפור גבח,
 עדין מכבד את הזקן ולידו כורע.
 וגוטאמינגו הישיש רוטן־טוען בלי הרף,
 ומתאונן כף באזניו תמיד עם פרוס הערב: 30
 – אוי לשנותי הנושנות, אבוי – שנותי האלה,
 קשה לי כבר להתרוצץ הלוף ושוב כמו בלב,
 על פני מרחב בצות ויערות העד האלה,
 לתור אחר מזון טעים בשביל שנים,
 שפור מתפוררות מיושן בין החניכים. 35
 קשה לי כבר היום לנגוס, ללעוס וגם לבלוע
 עגור שלם השפם בבוקר, ורק אז לשבוע,
 וגם עוד דוב צעיר לארוחת הערב.
 עלי לבעור בלהב־אש בלי הרף
 למען בני, באש סמוקה לזהטת, 40
 עלי להיות אמצה צלויה, רותתת.
 אף אוי לי אוי, הן בן כזה עוד אין לי!
 את עצמותי מי ילקק, מי בן כזה יתן לי?
 מי יפזר אותן על פני כל הבצות בכוח,
 למען חסידות, שינבטו מהן לצמוח 45
 אל־על מעצם עצמותי הישישות – לפרוח?
 ומי את זוג עיני כף בזהירות יניח,
 כדי שברק־אורן ירמוז, יקרוץ, יבליח
 שם בבקעות בין צוק, שמיר ושית,
 לזאב אפור עור בליל הציד? 50
 ומי ישכיל את שער־ראשי לנטוע
 בין עשבים שוטים, ברקן וקוץ וחוח –
 חלילה אם צפור קטנה תצנח תפול עוד,
 שלא תוסיף מכה טריה ושבר בגלגולת.
 את כל שני מי שם ישתול 55
 על פני גבעות גבעול גבעול,
 ויצמחו מהן בנות־עץ: אלון, לבנה, אשוח,
 כלות צחורות וצעירות כנופת צוף לבני־הרוח?
 אף אוי לי אוי, כי בן עוד אין לי!
 אוי ואבוי, הן בן כלל אין לי! 60
 וזקן־האריות, ארי אפור באפר,
 זמן רב ישב, החריש, הרחרר ולא הניע אבר,
 פתאום כפתור זנבו נקף, אחר בלי הרף
 מצמץ בראותיו הצהבות והקרות כקרח,
 ולפתע התנער קצת ופנה אל גוטאמינגו, 65

- בְּקוֹל עֲמוּס מְזוֹקֵן, קוֹל צְרוּד וְלֹא נְעִים כֹּה:
 – שְׁלוּשִׁים לַיְלוֹת תְּמִימִים הַלּוֹךְ תִּלְךָ מִזְרָחָה,
 בְּלִי הֶרֶף, גַּם בְּלִי מַיִם, לֶךְ פְּשוּט סֵתֵם כֶּכָּה,
 תָּבוֹא אֶל שִׁבְעֵי הַגְּבָעוֹת, שְׁנוֹנוֹת הֵן, בְּשִׂרְשֵׁרֶת,
 70 וְכָל גְּבָעָה רַמָּה יוֹתֵר מִכָּל גְּבָעָה אַחֲרֶת,
 עַל סֹלַע רֶם, בֵּין הַנְּקִיקִים, בְּצֵל שֶׁל עֵץ הַגּוֹמִי,
 שָׁם נַחָה וַיּוֹשְׁבֵת הַתְּנַשְׁמֶת אוֹנָאקוּמִיס.
 מִפְּלָצֶת זוֹ, שִׁמְצָח לָהּ וְשִׁבְעַת בּוֹ עֵינַיִם,
 יוֹד־גִּימֵל אֶצְבָּעוֹת בְּרֹאשׁ צוֹמְחוֹת לָהּ כִּמוֹ קְרָנִים.
 75 אֲמוֹר לָהּ רַק מִלֶּה אַחַת, כִּלְחַשׁ בְּאַזְנַיִם,
 רַק חֶרֶשׁ, רַק בִּלְחַשׁ: אוֹי גִּינְגוּ!
 מִמְּצוּקֶתְךָ אִז תִּשְׁעֵ מִיָּד, הוּ גוּטֵאמִינְגוּ!
 לֶךְ לְשִׁלּוּם, קְשִׁישִׁי, הִנֵּחַ עֵקֶה קוֹסְסֶת. –
 וְגוּטֵאמִינְגוּ הַזֶּקֶן הַקְּשִׁיב, קִלְט הַמְּסֵר,
 80 לְטֹף אֶת הַלְּבִיא הָאֶפְרוּרִי, טֶפֶח עַל גַּב וְטֹלְף,
 הִרְעִיף עָלָיו תּוֹדוֹת הַרְּבֵה, לֹא עֶשֶׂר אֶלָּא אֶלְף.
 וְאִז יֵצֵא בְּשִׁבִיל־לֹא־שִׁבִיל, כּוֹן פָּנָיו מִזְרָחָה,
 לְלֹא לְאוֹת צֶעֶד, גַּם מַיִם לֹא שָׁתָה, סֵתֵם כֶּכָּה.
 שְׁלוּשִׁים לַיְלוֹת חֶלְפוֹ, וְהוּא צוֹעֵד עֲדִין,
 85 כִּי הַגְּבָעוֹת הָאֲמוֹרוֹת כָּלֵל לֹא נִרְאוֹת לְעֵין,
 אֵף הַתְּנַשְׁמֶת אוֹנָאקוּמִיס עֲדִין לֹא הוֹפִיעָה,
 וְהַגְּבָעוֹת לֹא שִׁבְעַת הֵן, הוּא אֶל שְׁמוֹנִים הַגִּיעַ,
 מִשְׁנֹנוֹת, מִלְּטָשׁוֹת, חֲדוֹת כִּמְאַכְלֶת,
 מֵעֵלְהֵן הַלְּבָנָה הוֹאָה כִּמְטִילֶת;
 90 זוֹ הַלְּבָנָה, בְּתוֹ הַמְּאִירָה וְהַבְּרָה שֶׁל לַיְלָה.
 – הוּ, לְבָנָה אוֹרִית, בְּתוֹ שֶׁל לַיְלָה –
 – פָּנָה אֵלֶיהָ גוּטֵאמִינְגוּ הַזֶּקֶן בְּפִיק בְּרַכִּים –
 אוֹלֵי יָדוּעַ לֶךְ, בַּת חֲבִיבָה, חֲמַדַּת כָּל עֵין,
 הִיכֵן אֲמָצָא אֶת מְקוֹמֵן שֶׁל הַגְּבָעוֹת הַשִּׁבְעַת,
 95 מְקוֹם בּוֹ הַתְּנַשְׁמֶת אוֹנָאקוּמִיס גְּרָה דֶּרֶךְ קִבְעַת?
 אֲנִי חַיִּב לֹאמֵר לָהּ שֵׁם אַחַד עֲדִין כֹּה:
 אוֹי גִּינְגוּ! אוֹי גִּינְגוּ! אוֹי גִּינְגוּ! –
 הַלְּבָנָה הַשִּׁיבָה לוֹ בְּרוּב שְׁלוֹהַ וְנַחַת,
 כְּשִׁבְרֵגְלֶיהָ הַצְּהַבּוֹת אֶת הַרְּקִיעַ הִיא צוֹלַחַת:
 100 – אִי־שֵׁם נוֹשְׁבוֹת יוֹד־גִּימֵל בְּנוֹת־הַרְּחוֹ,
 עַל פָּנָי שְׁנַיִם חֲשׁוּפוֹת שֶׁל שְׂדוֹת מְרַעָה זְרוּעַ,
 מְקוֹם בּוֹ עֲנֻגוֹת הָאֶהָבָה שֵׁם מִתִּיפַחַת,
 עַל תְּאֵנָה, לִיד מַעְיָן קוֹלַח וּמְגִיר מִימֵיו בְּנַחַת,
 עִם כּוֹכְבִים הַמְּרַקְדִים בְּשִׁכּוּרִים, הַפְּלֹא וּפְלֹא,

- 105 יִשְׂרָאֵל בֵּין בְּצֵעֵי מַיִם טוֹבְעָנִים וּמוֹעֲקוֹת כְּאֵלֶּה,
 וְשֵׁם, שְׁלֹשׁוֹם, מִבְּעַד עֲנָפִים מְסוּעָפִים שֶׁל עֵץ הַגּוֹמִי
 יוֹשֶׁבֶת לָהּ כְּבוֹד זֹו הַתְּנַשְׁמֶת אוֹנָאקוּמיס.
 אָמֹר לָהּ בְּבִטְחָה אֶת זֶה הַלַּחֵשׁ: אוֹי גִּינְגוּ! –
 הוֹדָה לְלִבְנָה בְּכָל לְשׁוֹן תּוֹדָה הַהֶלֶךְ גּוֹטָאמִינְגוּ,
 110 חֲזֹר, אִפּוֹא, פִּלֵּס לוֹ דֶּרֶךְ אֶל הַתְּנַשְׁמֶת הַנוֹדְעַת,
 וְהַמְשַׁעוֹל בְּחַתְחָתִים, בּוֹ אֲבִי־נִגְף עַל כָּל צַעַד,
 חֲצִים מִזְמֹזְמִים בְּרַעַל אֶת הָאוֹיֵר פּוֹלְחִים בְּרַעַד.
 רוּחוֹת שֶׁל אָדָם, צוֹקִים שֶׁל תְּכֵלֶת,
 אֶת הַשְּׁלֵם בְּסֵל חוֹלֵב הַחֶלֶק.
 115 בָּאֵשׁ הָאֲדָמָה נִפְעֶרֶת,
 בְּרַעַם וּבְרֶק נִסְגֶּרֶת.
 וּגּוֹטָאמִינְגוּ הַזֶּקֶן עֵיף, הֵן כְּבָר אֵינְנוּ נַעַר,
 בְּרִכְיוֹ בּוֹשְׁלוֹת נְעוֹת כְּמוֹ אַרְבוֹת כְּבוֹדוֹת בְּסַעַר.
 כְּבֹד מִצְחוֹ וְשֵׁחַ, וְאֵת רֹאשׁוֹ מֵרְכִיז כֹּה,
 120 לֹחֵשׁ הוּא וְלוֹאֵט בְּלִי קוֹל: הוּ, אוֹי גִּינְגוּ! ...
 לִפְתַּע סִבֵּךְ שְׂרוּף שֶׁל גִּינְגֵל־עַד פְּרוּעַ.
 מַעַל הָעֲנָפִים הַלוֹהֵטִים כְּמוֹ אוֹדִים בְּרוּחַ
 שֶׁל עֵץ עֲבוֹת, מוֹבֵס בְּתַבְעֶרָה בְּלִתי פּוֹסְקַת,
 פָּרָה בְּעֵלֶת קֶרְנִים דְּקִיקוֹת הוֹאֶה נוֹסְקַת,
 125 וְנוֹצוֹתֶיהָ נוֹסְסוֹת בָּאֵשׁ כְּעֵין הַכֶּסֶף.
 – פָּרָה טוֹבָה, פֶּרֶת פְּלָאִים, אֵלֶת מְעוֹף וְקָצֵב,
 חֶלֶב מִתּוֹק אֶת מְנִיבָה אִפְלוֹ לְאוֹיְבֶיךָ,
 הַגִּידִי לִי, סִפְרִי, אוֹלֵי הַגִּיעַ לְאֹזְנֶיךָ
 שְׁמָעָה וּמְקוּמָה שֶׁל אוֹנָאקוּמיס הַתְּנַשְׁמֶת?
 130 לְמַצּוֹא אוֹתָהּ אֲנִי מִכְרַח, וְאֵף לְלַחֹשׁ סִיסְמָה הוֹלְמַת:
 אוֹי גִּינְגוּ... אוֹי גִּינְגוּ... אוֹי גִּינְגוּ! ... –
 רַחֲמֵי אוֹתָהּ פָּרָה־אֵלֶה כֹּה נִכְמְרוּ עַל גּוֹטָאמִינְגוּ,
 כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד וּמִתְחַנֵּן, זֶקֶן, עוֹר, קְשׁוּחַ,
 וְהִיא הַנִּיבָה לוֹ חֶלֶב מִתּוֹךְ עֵטִין נִפּוּחַ,
 135 חֶלֶב לֶבֶן, מִזִּין, מִתּוֹק כְּמִלּוֹא צִפְחַת,
 וְגַם דְּבָרָה אֵלָיו דְּבָרִים בְּשָׁפִי וּבִנְחַת,
 בְּלַעֲסָה מְלִים קְשׁוֹת כְּמִתְלַהֲלֶהֶת:
 – כִּי שָׁבַע הֵן בְּסֶךְ־הַכּוֹל דְּרִכֵּי הַבַּהֵט,
 הַמְצַטְלָבוֹת בְּשִׁמוֹנָה מְזֶהֶב פְּרִיִּים,
 140 וְהֵן אֲצוֹת רְצוֹת אֶל 'בוֹנוֹם', בִּירְנִית הַשִּׁישׁ
 שֶׁל אֶתְנַאֲדָה הָאֵלֶה הַמְּפּוֹאֶרֶת,
 שְׁבָאֲרֵמוֹן פְּלָאִים הַנִּלְשׁוֹכְנֵת־מִתְגוֹרֶרֶת.
 וְהַבְּנִין צַחוֹר כְּקֶצֶף שֶׁל אֲשֵׁרוֹת הַמַּיִם,

- התפוחים בגן בשלים ונוהרים כפלים
 145 ומאירים בירחים מלאים בעלטה, בנשף,
 וזוג שדיה מרצדים כמו כדורים של כסף,
 וכאשר עולה השמש ממזרח זוהרת,
 מבהיק ומזדרח שערה כדבש מן הכורת,
 וזוג עיניה כקטיפת אורצל באפלולית הערב,
 150 ושתי ידיה מתפתלות בענג רך שופע,
 כשהן קלועות סביב אל האהבה הרם והקפח:
 או שם תרכין ראשך, תכרע ברכים,
 למרגלות רגליה הקטנות תפול אפים,
 ואז תשמיע שם אחר מרנין כה:
 155 אויגינגו! אויגינגו! אויגינגו! —
 מודה לה גוטאמינגו, כך ברטט וברעד,
 ואז פונה צועד חיש קל אל נתיבת הבהט;
 נמים שם עיפים תשושים בירכתי הדרך,
 קשורים בעול רתמת המרכבה המפארת,
 160 מתבוססים בדם ובזעה שם סוס ופרד,
 ויש שם עיר מקדש וכהנים בו במשמרת,
 וצחוק, זהב, ודם, ערוה, שני עמודים בלי צבע,
 הכל דוהר, הורס ואץ אלי כבוד ונשפע,
 אל 'בונום', בירנית הפאר, ההוד וכליל הפלא,
 165 בה אתנאדה האלה בחוזק יד מושלת.
 כל הארמון בשיש מצפה לנוי ולתפארת,
 אחוז בדם ולהט אש כאבוקה בוערת.
 ושם, על כס מלכות ובין כרים, כאבן חן שואבת,
 אלה יפהפיה ושכורה כלוט שוכבת.
 170 חולה היא והמחלה נוגסת בה, זוללת,
 דומה היא לנחש נמחץ בין מחליקי מזחלת.
 סביבה בנות שחורות על כל פסיעה וצעד,
 דמעות זולגות מעיניהן מפחד וברעד.
 עיף נופל בורע הזקן בדחילו לרגליה
 של האלה, שרקובים כל אבריה וגידיה,
 175 ומתחנן זה המסכן בקול מלעלע גוטאמינגו,
 לוחש מלה אחת בלבד עם אנחה: אוה, אויגינגו...
 — אויגינגו — האלה ננערת מהרהרת,
 כהמשכו של חלומה טוהה ומספרת —
 180 בה ארכות המערות האפלות בלוע,
 ויסורי הנשמה כקוץ, דרדר וחוץ,
 כחלה האהבה בלי די, ללא כל גבול ורסון,

- לא גוף לה, אף לא משמעות, ורק עקה קוססת.
 צלבים שחורים, פצעי שני מדם ומעופרת,
 185 ככסות של שחור הליל ללכבות של אש בוערת,
 בתים חדי גזרה, כדמות כידון או רומח,
 דלתות וחלונות צפופים כאשנבי השוכה,
 בקיר הקר כבוש, בנוי ומטיח כמו שלד,
 ומח עצמותיו אחוז נעול באבן הבזלת,
 190 לשתי רגליו רתקו כבלי ברזל קשים כפלד,
 ולכבו בכיס של שד משחת, שד זמין כה,
 וכך תמצא אותו את אויג'ינגו... אויג'ינגו...
 והזקן אמר תודה ושוב יצא לדרך
 את אויג'ינגו לבקש, גם אם מובס הוא שוק על ירך.
 195 דרכים כבושות פוצרות פוצעות את הרגלים,
 דרכים של יער ודרכים של מים,
 גם פרוזדורים הוא שם צולח,
 גדושי ספרים וגם כמרים להתפקע,
 מציץ מבעד לסורגים קשים כפלד
 200 אל מרומי גגות של כנסיות כאלה.
 פעמונים מצלצלים, מקוננים עלי שלכת,
 מוקדים עולים במגרשים באש שורפת וחורכת,
 מתוף האש הושטו בתחנונים ידים,
 וההמון מרב התפעלות גלגל עינים,
 205 ואף מוצף ביראת אל כרע על הברכיים.
 הולך ומתרוצץ כאן הזקן מבלי לדעת
 את מי לשאול, מה לבקש, במי לגעת;
 הכל נראים כאחוזים אימת שקשקת
 מלהעלות על דל שפתים לו רק הגה.
 210 על גב סוסים מיזנים משרינים לפלא
 רוכבים הפרשים, דולקים דוקרים בפגיונות כאלה –
 אם תדבר, ואם תשאל, ואם תעז לגעת,
 ואם בכלל עוד יתחשק לך דברמה לדעת.
 סוסים ומשרתים, צמיתים וגם בארונים
 215 גודשים את הערים בעושר ובעוני;
 בפנדקי הכפר – נשים פרוצות ויון,
 ובשדות – פרגול, ודם נשפך פמים.
 וגוטאמינגו הזקן נכנס לשבת רגע
 אישם, בתוף פנדק קטן עם גוף כפרי ברקע.
 220 עיף היה מאד מאד מטלטולי הדרך,
 צרורו שמת ושתיו רגליו כבדו כמו עופרת.

- הזמין כוסית משקה אדום, מרנין וגם מרגיע,
את אבריו קצת לחמם, רוחו קצת להסיח.
ברנש פלוני נכנס פתאום, כמוהו באורח,
אל שלחנו קרב, עם כוס ביד ועם חיוך פורח. 225
- מלאה הכוס ביין או אולי באש בוערת,
קומה גבוהה לו, משום מה חשד היא מעוררת.
ראשו עטור בכובע, בראש הכובע שבע
נוצות טוס מרפרפות מרשרשות בצבע
תכלת כלהבת דקי־דקה עולה ומתבהבת. 230
- ומפרקי כל אצבע מתנוצצת לה טבעת;
כלן משבצות באבני־חן – רק לא לגעת! –
בעין הקשת בענן לאור השמש השוקעת.
לבוש הוא מכנסים צר־צרים מצבע ירק,
חוטים של כסף נוצצים שזורים בזה הארג, 235
- ביד מחזיק הוא שוט־פרגול מעור חמור או פרא,
המחשל ומחשק בפליז ובעופרת.
והוא שכור כמו לוט, ושמא אף כפלים,
חצפה גסה מקרין אפו, הפה והעינים.
רוקד לו על שפתיו חיוך רטוב פורע, 240
- כאלו על רף־עץ דקיק קופצת לה צפרדע.
– הריני מר אדון בארון ושר פון נעלבית!
מציג עצמו ברב כבוד ואף קורץ בעין.
כוסו הרים, הוסיף בנקישה לנגוע
בכוסו של הזקן, שלא חדל לתמוה, 245
- הגיר בקול גדול יינו וכף אמר: – בוא הנה!
אם משאלה לך – הגד, אקים ואמלאנה!
שרוי אני עתה בשיא של מצב־רוח
טוב מאד מאד – אל נא תשאל מדוע –
ומה שרק לבך יחפץ, כל אמר וכל הגה – 250
- הוא יתגשם ויתממש כאן ועכשיו בין רגע... –
מתוך דמדומים־של־נשיה, בקול עדין כה,
גמגם ההלך הזקן, הוא גוטאמינגו,
ורק פלט מלה אחת: הו, אויגינגו...
– הממ... אויגינגו? – חזר שאל מתוך רצון 255
- זה הברנש פון נעלבית הבארון –
– ומאי קא משמע לן? זו מין חיה? מפלצת מים?
תקיפת האבן? זמן קרום? ימי בינים?
כך?! גינגו... אוויג... כך אני שומע?
- מלה, נדמה לי, גרמנית... כן, כן, כן, אני יודע! 260

- תורת גרמניות... טוב, טוב! בחן ובתפארת
אכתוב מיד למענך בחפץ־לב אגרת
אל ידידי גהימראט גיתה הגאון והפקח,
שהוא גם פאוסט גם שדו, בנוף פסגות רוגע,
265 ואם תרצה יוסיף לך בהודר חותמת צבע
מסיה נפוליאון קיסר צרפת המשלהבת,
מולך על פרוסיה, ספרד וגם סהרה,
ועל איטליה, ברבשת וקאטארה;
וחלוקת אירופה על כפריה ועריה
270 פצל היא תפצל אותך בשוניך והרריה.
(הוֹיֹהוּ, ראשי עלי סחרחר, הוא נע ונד בלי הרף,
כמו כדור הארץ חג מבקר ועד ערב!)
עם תום מסע גדול אחרון של המשלחת,
בתוך בקבוק מלא שמפניה משפחת
275 סגור היטב בפקק אי־שם בארץ פולין
בידי משנה־למלך קצת פרוע וקאתולי,
המשויטט כטוב לבו בליטא אפריקאנית
כמו נפוליאון בגופיה וכובע מקסיקאני,
אי־שם באי־גזרה, הלא הוא חולישחת,
280 שוכב ומנמנם בשקט ובנחת,
בחתולים של כימיה אורגאנית
עלי מגררת של פהוק על פני מסלול וולקאני –
מי אם לא? הרי זה אויגינגו, אויגינגו...
לא התמהמה הזקן שלנו גוטאמינגו,
285 נטל את האגרת לגהימראט גיתה
ושוב יצא כנע־ונד רחוק מנוף מזלדת,
אל אשכנז יפת־הנוף, בה נִמאר לבבות כובשת,
אבל הדרך עד לשם חלקלקה ומשבשת,
היא מתפתלת בין גבעות ואל בקעות גולשת.
290 אך גיתה כבר נפטר מזמן, בריוף דין הצדק,
וקארל מארקס המלמד בוחן כל קוץ וסדק.
לפועלים חלצות שני שמפתחן פתוח,
במאבק בראש חוצות מתנוססות ברוח,
והעמים כבר מכינים קרבות ודם בשפע,
295 ספינות־שריון, כלי מלחמה, ושגֵעון וטבח.
עיה כבר גוטאמינגו ומאד יגע
מדרך ארקה וכבר רוצה להשתרע,
למתוח עצמותיו ולהפיג תשישות הרצח,
להתחמם, לישון, לישון, עד מות ועד נצח.

- 300 אַבֵּל הָאָדָמָה הִיא לֹא תִתֵּן מְנוּחַ,
מְלֵאָה הִיא בְּזוּעָה, בְּאֵשׁ, בְּאֵלִימוּת, בְּכוּחַ.
הָרִי גֵוִיּוֹת בְּכָל שָׂדֵה וְאֵף לֵיד כָּל שִׁיחַ,
שְׁקוּעָה בְּדַמֵּן בְּשֶׁר־אָדָם, בְּבוּץ, עֵשֶׂן וּפִיחַ.
הָאָדָמָה הַמְחַלֶּלֶת – אֶת קִינּוּתֶיהָ מִי שׁוֹמֵעַ?
305 גַּם הֶרְקִיעַ מִתִּיפַח וְצִרּוֹר פְּצֻצוֹת יוֹרֵק־זוֹרֵעַ.
הַכֵּל סְבִיב הוֹלֵךְ וּמִתְבַּהֵר כְּהֶרֶף עֵינַי,
דוֹאָה שֵׁם מוֹסְקָבָה כְּצִפּוֹר חֶפְשִׁית פְּרוּשֵׁת כְּנָפִים,
כְּנָפִים רַחְבּוֹת: תַּקּוּוֹת הַחֹמֶשׁ וְהַזּוֹהָר,
וְהַזֵּנֵב – מִיַּן דָּגֵל כְּבִד־מִשְׁקָל בְּלִי חֵן וְתֹאֵר,
310 טְבוּל בְּדָם לְבָם שֶׁל גְּבוּרִים מִבְּנֵי הַנֶּעַר.
אָפוֹף אָבֵק שֶׁל אֵלֶף מִשְׁעוּלִים, עֵיף, מְזִיעַ,
הַהֶלֶךְ גּוֹטָאמִינְגוֹ עַד לְמוֹסְקָבָה כְּכֹר הַגִּיעַ.
בְּעָרֵב בְּכֶכֶר הָאָדָמָה, תְּשׁוּשׁ, בְּלִי שִׁמְץ כּוֹחַ,
לְפָנַי גֵוִיּוֹת וְלֹאֲדִימִיר לְנִין הַתִּיַצֵּב שְׁחוּחַ.
315 חִיף וּשְׁפִתוֹתָיו עוֹד לְאֵטוֹ פּוֹמוֹן מֶרְנִין כֹּה:
אֲוִיגִינְגוֹ... אֲוִיגִינְגוֹ... אֲוִיגִינְגוֹ...
– הֵי, אֲתָה, מַה שֵׁם מַלְלָתָּ? מַה קֶּלְלָתָּ: אֲוִיגִינְגוֹ?! –
נִשְׁמַע קוֹל הַזְּקִיפָה, שְׁקוֹל מְזֻעִים לוֹ, קוֹל מְרַעִים כֹּה –
– קִשְׁקוֹשׁ קִשְׁקֶשֶׁת: מִינְגוֹ־שְׁמִינְגוֹ, אֵינְ כָּאן דִּין וְלֹא דִינְגוֹ,
שׁוֹכֵן כְּבוֹד כָּאן לְנִין, אִישׁ רַעִים לְהַתְרוּעֵעַ,
320 וְאֲנֹכִי שׁוֹמֵר עֲלָיו, עֵינַי אֵינִי גּוֹרֵעַ,
לֶךְ אֶל חֶבֶר פְּרוֹפֶסּוֹר מִירוֹגְרָאִיב כְּלִיזְדֵּעַ,
דְּבַר דְּבוּר עַל כָּל אִפְנֵי מִסְבִּיר הוּא וְקוֹבֵעַ,
גַּם דִּינְגוֹ אֲוִיגִינְגוֹ, שְׁמָא קִנְג מִסֵּן דּוּמִינְגוֹ... –
325 הוֹדָה לוֹ אִזּוּ מִקְרֵב לֵב הַהֶלֶךְ גּוֹטָאמִינְגוֹ.
פְּנֵה מִיַּד בְּלִי לַחְכוּת אֶל הַחֶכֶם וְאִישׁ הַרוּחַ,
כִּי מִירוֹגְרָאִיב כָּאן לְכָל יְדוּעַ גַּם יְדוּעַ.
אֶל פְּנֵי גִבְעָה גְבוּהָה מְאֹד כָּל בּוֹלְשֶׁבִיק מְצַבִּיעַ,
עַמּוּד גְּדוֹל שֵׁם מִתְנוֹסֶס, עֵנֵק, מִגְדֵּל־צְרִיחַ,
330 סְבִיב סְבִיב הַעֲנָנִים קוֹדְרִים בְּזַעַם יַחַד,
וּבִמְגֵדֵל, בְּתוֹךְ תּוֹכּוֹ נְעִים נְרִים בְּנַחַת
נְשִׁים וְטֶף וְאֲנָשִׁים, גַּם שְׁלַחֲנוֹת כְּאֵלֶּה,
הֵם מִמַּתְכָּת, מִפְּרֹהַ, מִמוּךְ – הַפְּלֵא וְפְּלֵא!
בְּמַעִיל פְּרֹהַ יֵשֵׁב לוֹ הַפְּרוֹפֶסּוֹר הַפֶּקֶחַ,
335 נָגַס מִפְּרִי שְׁזִיף שְׁתַּמּוּל הוֹבָא מִן הַיָּרֵחַ,
עִם מְאָדִים הוּא מְדַבֵּר וּמִתְלוּצֵץ וּמִתְנַפֵּחַ,
וְאֶל כּוֹכַב הַלְכָת נָגַה הוּא קוֹרֵץ וּמִתְבַּדֵּחַ.
עַל פְּקַעַת סְלִיל לֵיד אֲזוּנוֹ, בֵּין אַגוּדֵל לְזֶרֶת

- כדור הארץ, הוא ממש, טובב כמו בסחרחרת;
 340 הכוכבים רק מציצים בכל חלון וצהר,
 קורצים, רומזים וצוחקים בצחוק אוריים זוהר.
 — אה, גוטאמינגו, מה שלומך? נעים לראות פניך!
 ידיד ותיק ונאמן, חלמתי כבר עליך!
 ובן־זקוניך מה שלומו? גדל? משמין? פורח?
 345 ושמו, נדמה לי, אויגינג — כל העולם יודע.
 נו טוב, אחזיר לך את נעורייך לתפארת,
 שב כאן עלייך, תנוח קצת מטלטולי הדרך. —
 ותוך כדי דבור שלך ארגז קטן פתוח
 מלא בלבבות הולמים במסרבים לנוח.
 350 — הנה הביבי, בחר לך לפי ראות עיניך
 אחד הלבבות הרותמים כאן לפניך:
 מספיק! גלגול מהיר עושה אותך בלי הנף תער
 חזק יותר, בריא יותר ורענן בנער.
 עתה לעבודה, צא התעוררה, חושה, אוצה!
 355 הפכת כאן שוב לפועל, אז קומה, אפוא, רוצה!
 רוצה כנפים? ברצון אתקין לך כנפים!
 אבל, חבר, כנפים לשם מה לך עדין?
 אל התותח נא הכנס; פקודת ה'אש' רועמת —
 וכמו פגז תעוף מיד בקול שריקה נוהמת.
 360 עם הרוחות והשדים תגיע לירח,
 אדמת שמנת אדמתו, לקק בלב שמח.
 וגם אל פני השמש חיש, מהר וקל תגיע,
 צהבה היא, מתקה מדבש, מולכת ברקיע.
 אני טובל אותך במי פלאים של גן פורח,
 365 אתה הופך תינוק בן יום, ערום, ורוד, צורח.
 על כל שכמה גף דק מדק, כמו זוג עלים — כנפים,
 דיאה אתה ומרחף בין כל בוכבי שמים,
 הפכת גם אתה בוכב קורץ, זוהר כפלים.
 עכשיו — הנמך, האט ונחת — אני פוקד עליך,
 370 חזור לחוש שעוד קיים עפר כאן לרגליך.
 שתי בלוטות אני מרכיב ובגופך נוטע
 טריות מאד, גדלו אותן בוינום, בקוריאה;
 ושם מוזר להן: 'לקקליגומי בקדחת' —
 פתאום אתה הופך נפיל מפיל אימה נפחד,
 375 לאפונים אתה שוחק הארץ על יושביה
 ומבשל נזיד טעים, דיסה מאפונייה.
 אתה נושף — הכל נכבה. אין זיק, אין קול, אין ריח.

- נעלמים הכוכבים כלם, גם הירח.
 ובחמה רבת האור, כמו בחרדל רותח,
 אתה במרץ רב גבך המיסר מורח. 380
- השכו המרחבים. אין כלום. אף עוף אינו פורח.
 שום כלום. ורק אתה מרב כאב הגב גונח.
 נמאסת כבר עלי, אתה רובץ כאן וסורח,
 אגיש לחטמך תבלין של בשם מר הריח –
 385 הוא מפרסם בשם כ'הרי חגי נאסה ביבי' –
 מיד אתה עובר גלגול לגריס קטנטן, חביבי,
 ומן הגריס עולה מיד אבק שרפה פורח,
 ומאבק שרפה צפריר של רוח מתפתח,
 מן הצפריר הנשימה הופכת נשימונת,
 390 ומן הנשימונת מתנפחת הבעונת,
 מן הבעונת מתגלגלת דוקא דורדורונת,
 וכבר מדורדורונת מדרדרת בולבולונת,
 בולבול־קסס־קצרי־קצח־קץ־לא־כלום־כמו־קצה,
 אתה הופך מיד לא־כלום, כמו אפס, אפע, שצף.
 395 אני בורא לא־כלום כמוהו לא שזפה עוד עין,
 ממים ועפר ואש, מתוהו ומאין.
 מלוח פח ישן־נושן אני יוצר ירח,
 ומגרגר שעועית קטן – ילדון זריז פקח;
 ואם צפוף לי כאן – הורס אני הכל בלי רתע,
 400 ואם עצוב – אני בונה לי קטע אחר קטע,
 דרך ארץ ושמים
 הוא והיא שלובי ידים:
 ילדינגו,
 ילדתינגו,
 גוטאמינגו,
 אויגינגו.

(נכתב בוויילנה ב־2-4 בנובמבר 1934,
 תרגם מיידיש שלום לוריא)

הערות המתרגם

1

איני זוכר באילו נסיבות נפגשתי לראשונה עם לייזר וולף המשורר. מן הראוי לציין לצורך ענייננו, שהוא נהג מדי פעם לבקר בביתנו. בימים ההם גרנו בדירתו של המו"ל הידוע בוריס קלצקין, ברחוב קוואשֶלְנָה 23, בוויילנה. הוא היה מתיישב באחת הפינות ותולה מבט בודהה ומוזר בקיר, או שמא באחת התמונות, שהיו תלויות שם. אמא שלי קיבלה אותנו תמיד במאור פנים ודאגה להגיש לו תה עם עוגיות.

באחד מביקוריו הוא הגיש לי שי, ספרון קטן, בן 16 עמודים בסך הכל, מודפס על נייר עתונים וכרוך בדפי עטיפה דקים ווורודים. זו היתה הפואימה אַוּיְגִינְגוּ, שהודפסה כולה באותיות לאטיניות. אני מודה ומתוודה, שלא היתה לי סבלנות לקרוא ולפענח את הכתיב הזה, שעלה לעומתי כמתגרה, מתריס ואולי אפילו כבדיחה משונה. המשורר הוסיף בכתב־ידו – באותיות לאטיניות – הקדשה אישית וחיוך קל ריחף מעל שפתותיו. לא ידעתי, כמובן, שזה היה ספרו הראשון של לייזר וולף, ושהוא הוציא לאור במאמץ לא קטן מפני האמצעים הדלים מאד שעמדו לרשותו. הזרתי אפוא הפעם אל 'אַוּיְגִינְגוּ' כאל זכרון ילדות.

2

התרגום אינו מילולי ואינו מדויק. ההתנצלות מתחייבת ממנה ובה. לייזר וולף היה מנסה להביאני בסוד מהות השירה, ונהג מדי פעם להסביר לי במלים פשוטות עניינים מורכבים. את רוב הסבריו שכחתי. אחד נשאר חרוט בזכרוני. הוא ביקש להסביר מפני מה שורות השיר קצרות, וקבע שאין המשורר מתכוון אלא לרמוז רמז ברור ולשלוח אתגר לקורא, שעליו להפעיל את דמיונו ולהשלים את החסר לו...

נזכרתי בדברים אלה תוך כדי תרגום של 'אַוּיְגִינְגוּ' לעברית. השתדלתי קודם כל להבטיח, שכמעט כל שורה במקור תורק אל השורה המקבילה בתרגום, אך הרשיתי לעצמי להוסיף נופך לצורך המשקל והחריזה ובהתחשב בשוני הפנימי של שתי הלשונות. השתדלתי כמידת יכולתי להיות נאמן לרוח המקור. מכאן, שהשיר גם בלבושו העברי הוא שירו של לייזר וולף, ועל כל שנגרע ממנו ומטעמו אני חש צורך לבקש סליחה ומחילה. פרסומו של המקור, שכמעט אבד בנשייה, עשוי לכפר במידת־מה על ליקויי התרגום.

3

מלים אחדות על הריתמוס. לייזר וולף היה נאמן לריתמוס של שירת הייאָוואָתָה, יצירתו של הנרי וודסוורת לונְגְפֶלוּ (1807–1882), שהושפע לפי דברי חוקרי־יצירתו מן האפוס הפיני קַאָלוּוַאלָה¹.

ספק רב אם לייזר וולף הגיע בשנות ה-30 אל הטקסט של 'קאָלואָלה', ואילו תרגומו ליידיש ראה אור רק ב-1954...

מדובר בשורות קצרות, ובכל שורה – ארבעה טרובאים. בעברית, בהברה האשכנזית, נקלט המקצב הזה בקלות ובנועם וכך ניתן לקרוא את הבית הראשון בשירו של ביאליק 'משירי החורף':

צַנַת בְּקָר, צְרִיחַת עוֹרֵב
הַעִירוֹנִי – וְאִיקְצָה,
וְאִינִי יוֹדֵעַ לְמָה פְּתָאוֹם
שִׁמְחַת חָג עָלַי קִפְצָה;
וכן הלאה.

ראף שאול טשרניחובסקי תרגם את 'שירת הייאואתה' באותו משקל, כפי שניתן להיווכח מן הקטע הבא (תרגום מול מקור):

I am weary of your quarrels	כְּבָר שְׁבַעְתִּי רְבוּתֵיכֶם,
weary of your wars and bloodshed,	נְהָרוֹת דָּם וְקָרֵב לֹא אוֹכֵל,
weary of your prayers for vengeance,	תְּפִלוֹת נֶקֶם לִי תוֹעֵבָה,
of your wranglings and dissensions,	רִיב וּמִדְּנִים נְשׂוּא נְלֵאִיתִי,
all your strength is in your union,	אֶף בְּאַחַדוֹת יְשׁוּעַתְכֶם;
all your danger is in discord;	רִיב וּמִדְּנִים – עֵשׂ יֹאכְלֵכֶם
therefore be at peace henceforward,	עַד כְּלוֹתְכֶם. שׁוּבוּ! שׁוּבוּ!
and as brothers live together.	דְּרָשׁוּ שְׁלוֹם, חֲדְלוּ לָחֵם,

(Poems, pp. 47-48)

וּכְאֲחִים תִּשְׁבוּ יַחְדָּיו.²
(הפרק 'מקטרת השלום', עמ' 6-7)

בעברית המדוברת שלנו, בהברה הספרדית, מעלה הטרובאי קושי לא קטן. החלפתי אפוא את הטרובאי ביאמב, ובניתי כל שורה על 5-7 יאמבים עם סיומת מלעילית. יתר על כן – הרשיתי לעצמי לחרוז כל שתי שורות (ולפעמים גם שלוש שורות עוקבות). נוסח זה משנה, בלי ספק, את ה'מוסיקה' של הפואימה 'אויגינגו', מבלי לפגום, כך נדמה לי, בנעימת התשתית שלה.

4

הפואימה אויגינגו היא לכאורה פארודיה על שירת הייאואתה, מעין חיקוי מוסיקאלי של האפוס המפורסם אודות רודף השלום האינדיאני. אפשר שהמשורר היה מודע לאופיה האירוני של שירת הייאואתה, שביקשה לחשוף אור של תרבות על אורח החיים, על הנוף הטבעי הקסום ועל המסורת הסיפורית של שבטים פרימיטיביים. אלא שלייזר וולף נחלץ מעיקרו מן הנושא השבטי-לאומי או החברתי.

גיבור הפואימה, הזקן גוטאמינגו, שעלה מן הביצות בשזירה מופלאה של מיתוס וטבע היולי, נולד זקן, טעון גבורה נפילית, טורף בעלי-חיים ומסתולל בג'ונגל.

מצוקתו עלתה כמועקה אישית: אובדן טעם החיים מפני העדר הבן היורש. הוויית הגבורה המתנוונת התמקדה במאוויים אל הבן. האידיאל הנכסף הזה, הבן, מסתמל בכינוי הקסם אויגינגו. יוצא אפוא הזקן אל דרך־לא־דרך על פי מצוות יועצים מלומדה ומתוך תקווה להגיע אל תכליתו. והיועצים המדריכים שונים ומשונים מאד.

לייזר וולף מעלה כאן שזירה מוזרה וגרוטסקית של תנועה אינסופית בנופים של אגדה, של פיתויים ואימה. האופי המודרני של היצירה מתחייב הן מן השאיפה האבסורדית והן מן הצירופים הפאראדוקסאליים של הדמויות, שפיענוחם עשוי אולי לגלות אחד מסודות הצירופים של המשורר רב־הפנים הזה.

בימים בהם נכתבה הפואימה נמנה המשורר עם אוהדי המהפכה הבולשביסטית וברית־המועצות. אפשר אפילו שתלה תקוות אישיות בעתידו הזוהר של החזון הסובייטי. אלא שהספק כנראה כרסם בו.

וכאשר הזקן גוטאמינגו נוכח, שתרבות המערב (ושיאה – גיתה) שבקה חיים לכל חי ובמקומה עלתה הביקורת המהפכנית של קארל מארקס – הוא פנה אל מוסקבה. בהגיעו למוסקבה הוא מודרך להתייצב לפני המלומד הכליודע מירוגראיב, סמל המדע הסובייטי המתקדם, הנושק וכובש את כוכבי הלכת. מירוגראיב מצליח לחדש את נעוריו, אך במקום להצביע על מחוז קיומו של אויגינגו הנכסף, הוא מפליא להפוך את הגיבור, השואף לגאולה עצמית, ללא־כלום, לאפס, לאפע ולקצף.

וכך הולך ונחשף גם החלום הסובייטי לכוח אלים ועוין, המחסל את הגיבור על כיסופיו. מה נשאר אפוא? הווה אומר: החיים עצמם, כהווייתם: הוא והיא שלובי־ידיים, הנערה והנער, שחיהם המשותפים בוראים חיים ורק הם התקווה לחידושו של המחזור הקיומי.

הפואימה היא רבת־תעלולים וסיפורים וקשקושים כביכול – אשר מבין שורותיה מפעפעים אירוניה ועמקות, ובעיקר פאתוס־של־המאוויים לטעם החיים ואהבת החיים באשר הם חיים.

ש.ל.

הערות

Henry Wadsworth Longfellow: *The Song of Hiawatha, Poems*, London and 1
Glasgow, 42-123.

ה. ו. לונגפלו: שירת היאותה, תרגום מאנגלית שאול טשרניחובסקי, הוצאת 'מוריה', אודיסה, תרע"ג.

ה. ו. לאַנגפֿעללאַ: דאָס ליעד פֿון היאַוואַטאַ, ייִדיש: יהואש, פֿערלאַג 'יהואש', ניו־יאָרק, 1910.

הענרי לאַנגפֿעללאַ: דאָס געזאַנג פֿון היאַוואַטאַ, איבערזעצונג פֿון יעהויעש, איבערגעאַרבעט – ש. האַלקיני, פֿאַרלאַג 'עמעס', מאַסקווע, 1937.

שאל טשרניחובסקי (מתרגם): קאלעוואלא, אפוס פיני, כתבים, כרך ד', ברלין, תר"ץ.
הערש ראָזענפֿעלד (איבערזעצער): קאלעוואַלאַ, פֿאַלקס עפֿאַס פֿון די פֿינען, ניו־יאָרק,
1954.

2 והרי התרגום לידיש מיסודו של יהואש (1872-1927) ובשיפוריו של שמואל האלקין
(1897-1960):

איך בין מיד פֿון אייער שטרײַטן,
מיד פֿון קריג און בלוט־פֿאַרגיסונג,
מיד געוואָרן שוין צו הערן
דאָס געבעט אויף בלוט־נקמה.
אין דער אייניקייט — די קראַפֿט ליגט,
פֿײַנטשאַפֿט ברענגט איך נאָר געפֿאַרן;
לעבט פֿון איצטער אָן אין פֿרידן,
און, ווי ברידער, לעבט צוזאַמען.

(מהדורת מוסקבה 1937: עמ' 11)